

وانـــــــــــــــــه ی (۴)

((واتبع مايوحي اليك)) :

(۱) اتباعه بتبلیغ .

(٢) واتباعه الدعوة .

(۳) واتباعه بالعمل.

چونکہ پیغمبر سہ لامی خوی لئی بیت فرمان پیکراوہ بہم سی فرمانانہ : فرمان پیکراوہ بہ گہانندن ، وہ فرمان پیکراوہ بہ بانگہوازی کردن وہ فرمان پیکراوہ بہ کردموہ پی کردن .))

لهوانهيه يهكئى بئيت جياوازى جيه لهنيوان التبليغ والدعوة ؟

وهلام/ دهلین دهعوه " بانگهواز " باسی کراوه که پیغهمبر و کومه لیک له نیمانداران دهگریتهوه ، بهلام تبلیغ :
تابسته به پیغهمبر مکان و میراتگری پیغهمبر مکان کهز انایان دهگریتهوه .

کهواته جياوازی ههیه له نێوان الداعی و المبلغ ، داعی : مهرج نیه زۆر شارەزا بیټ و بالادەست بیټ بەسەر زانستی شەری ، بەلام مبلغ دەبیټ شارەزانیټ و بالادەست بیټ لەزانستی شەری .

هه‌روه‌ها ده‌لێن دعوه هه‌نگاوێ یه‌که‌مه‌ بۆ بانگه‌وازی کردنی خه‌ڵک بۆ ناو ئیسلام به‌لام تبه‌لیغ هه‌نگاوێ دووهمه‌ بۆ
فێر کردنی خه‌ڵک .

((واتبع مايوحى إليك)) ئەم ئايەتە ھەردوو جوۆرى ومھى دەگړښتھوه جا چ بهواستهى جبريل بښت عليه السلام يان بښى واسته بښت .

((مایوحي اليك)) " ما " هذه اسم موصول من صيغ العموم ، تشتمل كل مایوحي إلى النبی صلی علیہ وسلم ، واته " ما " اسم موصولہ یہ کی کہ لہ سیغہ کانی گشتی ہموو ئہو ومحییہی کہ یو پیغہمبہر ہاتو وہ دہگریتہوہ .

((إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا)) کافر و دووړو ووهکان دهیانو یست پیغمبره څو رابکیشین ولاییدن له شریعت ههنگاو به ههنگاو ، څوای گهوره پیغمبره څوای ناگادار کړدوه څوکه پیغمبره نازانیت ، هر له بهر نه مهش خویندنه وې تری جباواز هیه له نه ته ((إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرًا))

((خبیرا)) والخبر ، مشتق من الخبرة ، وهی العلم ببواطن الأمور ، واته : مشتقه وهی خبریه ، بریتیه له زانست هه یوون به ناووهی کارهکان .

کهواته خبر : زانستی هیه بهشتی ناووه ، به لام علیم : زانستی هیه به شتی ناووه و دهره به لام واتای خبر تاییه مندره و علیم گشتی یه .

زانایان دهلین نابیت وهسفی څوای گهوره بکهیت به عارف ، څوکه :

یه کهم / بابتهی ناو و سیفات بو څوای گهوره توقیفیه ، واته راوهستانه نابیت بی بهلگه بو جیگیر بکهیت و بدهیه پال .

دوهم / څوکه معرفه کشف بوون و روون بوونه وهی دواي تیکهل بوون و بز بوونی شتیک .
سپیه / معرفه به کار دیت بو زانست و گومان هردو وکیان له خو دگرته وه ، څو دهنیت گومان بدهیه پال څوای گهوره !

ابن عثیمین رحمتهی څوای لی بیت دهرموویت : ((زانایان دهلین نابیت وهسفی څوای گهوره بکهیت به عارف څوکه :

(۱) معرفه زانینه پاش تیکهل بوون و بز بوون ، له بهر نه وه کاتیک به منال دهللی : هل عرفت ؟ فیقول نعم ، واته زانیت ؟ دهللی : بهلی ، واته دواي نه وهی که له لای شاره بووه نیستا لای زانراوه ، له بهر کشف بوون دواي بز بوون لی نابیت بدهیه پال څوای گهوره ، څوکه څوای گهوره پیشتی نیستا و هه میسه زانا بووه .

(۲) معرفه به کار دیت بو زانست و گومان هردو وکیان له خو دگرته وه ، ولها اذا قلنا : العلم مرفعة الحق بدلیله شمل قولنا : ((معرفة الحق بدلیله)) العلم و الظن ، لان المعلومات إما علمية و إما ظنية ، ولها لا یصح أن یطلق علی الله أنه عارف))^۱

به لام بابتهی خبر بهر فراوانتره له بابتهی ناو و سیفیت بو څوای گهوره ، ههروها هردو هاتووه دهرموویت : ((تعرف الى الله في الرخاء ، يعرفك في الشدة)) رواه احمد ،
لهم هردو هیه مبهست پی معرفهی خاصه ، ههروها لیره معرفه به مانای علم ناهیت .

^۱ (تفسیر سورة ال عمران ج ۱ لایره ۴۲۰)

سووده‌گانی ئهم ئایه‌ته :

سوودی یه‌که‌م // واجبه شوین ئه‌وه بکه‌وین که بۆ پیغمبهر سه‌لامی خوای لی بیت دابه‌زیوه ، ریگاکانی ومهی ناردن بۆ پیغمبهر ئهمانهن :

(۱) خوای گه‌وره راسته‌وخۆ قسه‌ی له‌گه‌ڵ کردووه له‌په‌نای حجاب ، جا حاله‌تی به‌ئاکایی ومک لیلة المعراج ، حاله‌تی نووستن ومک فه‌رمووده‌ی ابن عباس أن النبي صلى عليه وسلم قال : ((أتاني ربي في احسن صورة-أي في المنام-فقال يا محمد ، قلت لبيك وسعديك ، قال.....)) رواه الترمذی (۵۲۳۴) .

(۲) خوای گه‌وره راسته‌وخۆ ومهی خستوته ناو دلی .

(۳) خه‌وی راست که‌خه‌وی ده‌بینی ده‌هاته دی .

(۴) به واسته‌ی جبریل علیه سلام .

که‌واته واجبه شوین ومهی بکه‌وین له‌و شتانه‌ی که‌واجبن به‌لام ئه‌گه‌ر شتیک سونه‌ت بیت واجب نییه شوینی بکه‌ویت .

سوودی دووهم // جیگیرکردنی په‌یامی پیغمبهر سه‌لامی خوای لی بیت و وه پیغمبهرایه‌تی ، چونکه ده‌فه‌رموویت : ((یا‌یها‌النبی)) ، وه ده‌فه‌رموویت : ((واتبع ما‌یوحی‌ إلیک من ربک))

زانایان ده‌لێن جیگیرکردنی پیغمبهرایه‌تی بۆ که‌سێک ئه‌سل وایه راوه‌ستانه ئیلا به‌لگه‌ی پروون و ناشکرا هاتیبیت ، نمونه‌و خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت : ((قلنا یا ذا القرنین (۱۶)))^۱ واته: ئیمه وتمان ئه‌ی ذی القرنین .

هه‌روه‌ها خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت : ((أَهْمُ خَيْرٌ أَمْ قَوْمٌ تُبِعَ وَالَّذِينَ))^۲

واته: ئایا ئێوه باشت‌تر یان قه‌ومی توبه‌ع.

زانایان سه‌بارقه‌ت به (ذی القرنین و تبع) ده‌لێن باشت‌تر وایه بوه‌ستین و پیغمبهرایه‌تی بۆیان جیگیر نه‌که‌ین ، چونکه فه‌رمووده‌ی ئه‌بو هریره هاتووه ده‌فه‌رموویت : پیغمبهر سه‌لامی خوای لی بیت ده‌فه‌رموویت : ((ما‌أدری أتبع أنبیا کان أم لا، وما‌أدری ذا القرنین أنبیا کان أم لا،...)) رواه‌الحاکم (۱۰۴) ، والبیه‌قی (۱۸۰۵۰) .

واته : من نازنام ئایا تبع پیغمبهر بووه یان نه ، وه نازنام ذی القرنین پیغمبهر بووه یان نه .

پیغمبهری خۆمان سه‌لامی خوای لی بیت وه‌ستاوه بۆ جیگیر کردنی پیغمبهرایه‌تی بۆ ئهم دووانه ، که‌واته ئیمه له پیش‌ترین بوه‌ستین .

^۱ (الکهف

^۲ (الدخان : ۳۷

ابن حجر رحمہمتی خوی لئ بیت دہفہرموویت : ((جیاوازی ھیہ له نیوان زانایان سہبارت ذی القرنین :

(۱) و تراوه که پیغمبر بووه .

(۲) و تراوه که فریشتہیک بووه له فریشتہکان .

(۳) و تراوه که پاشایک بووه که زوربهی زانایان وا دملین .))

ابن عثیمین رحمہمتی خوی لئ بیت دہفہرموویت : ((کاربه دستیکی باش بووه له سہر دہمی ابراہیم علیہ السلام .))

ہمروہا دملین فہرموودہی ئہبو ہریرہ لاوازه .

سوودی سییہم // ئہم ئایہتہ مروؤف ئاگادار دہکاتہوہ لہوہ کہ خوی بیاریزیت لہسہرپیچی کردنی خوی گہورہ چونکہ ئایت کوتای ہاتوہ بہ : ((إن الله بما تعملون خبیرا)) واتہ : خوی گہورہ بہوکارو کردموہیبہی ئیوہ دہیکمن ئاگادارہ .

نمرونہ ئہگہر بلیت : برو من دہزانم تو چی دہکیت ، مہبست پیی تہدید و خو پاراستنہ لہ پیچہوانہ کردنی .

سوودی چوارہم // ئہم ئایہتہ ئاماژہ بو ئہوہ دہکات کہ واجبہ و محی پیش رای خلک بخیت ، لہم ئایہتہ ئہم فہرمان ئاراستہی پیغمبر کراوہ کہواتہ ئومہتہکہی لہپیش ترہ کہ شوین و محی بکہویت نہک رای خلک .

قرطبی رحمہمتی خوی لئ بیت دہفہرموویت : ((ئہم ئایہتہ بہلگہیہ کہ دہبیت واز لہ شوین کہوتنی بیر و را بہینئ ئہگہر دہق ہاتیبی ، وہ فہرمانہکہ بو پیغمبر و ئومہتہکہی))^۱

زانایان دملین بیرورا پیش و محی خستن تاوانیکہ لہ تاوانہکان و وہ حالہتیش ھیہ دہگاتہ کوفر پەنا بہ خوا ، کہ ئہم چہند حالہتانہن :

حالہتی یہکہم // ئہگہر باومری وایت یان بلیت پیش خستنی بیر و را بہسہر و محیبہوہ دروستہ و حەلالہ ئہوہ کوفری گہورہیہ .

حالہتی دووہم // ئہگہر باومری وایت بیر و را و محی و مک یہک وان ، ئہمہکوفری گہورہیہ .

حالہتی سییہم // ئہگہر باومری وایت بیرورا باشترہ لہ و محی ، ئہمہش کوفری گہورہیہ .

حالہتی چوارہم // ئہگہر شوین بیرورا بکہویت بو سوودی خو یان شوینی نفس کہوت ، بہلام باومری وایہ کہ و محی باشترہ و ہیچ شتیک و مک و محی نیبہ و خوشی بہ تاوانبار بزانی ئہوہ کوفر نیبہ .

^۱ (فتاوی نور علی الدرب ج ۴ لاپرہ ۶۰

^۲ (الجامع لأحكام القرآن ج ۱۷ لاپرہ ۵۱

خوای گهواره دهفهرمووئیت : ((وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۖ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا (۳))) .

((وتوکل علی الله)) التوکل : پشت بهستنه به خوا بو به دهست هینانی شتیک یان لادانی نهخوشییهک وه هوکاریش بگریته بهر و متمانهت به بهخوا ههئیت .

زانایان دهلین توکل نهم چهند حالهتانهن :

حالهتی یهکههم // توکل عبادۀ : واته پشت بهستنی عیادهت ، ئهویش ئهوهیه پشت بهستیت به دروستکراویک لهشتیک که له توانای دا نییه ئیلا خوا نهئیت ، ئهمهیان شیرکی گهوارهیه .

نمونه : باوهرت وابیت هینانی خیر و لادانی شهر به دهست فلانه کهسه و خوتی بو زملیل دهکهی و متمانهی تهواوت پیی ههیه .

حالهتی دووهم // پشت دهبهستیت بهکهسیک لهشتیک کهلهتوانایی داهیه وه دلت پهیوسته به کهسهکه ، ئهمه شیرکی شاراوویه واته شیرکی بچوکه .

حالهتی سنیهم // ئهگهرکهسیک بلنیت : توکلت علی الله ثم عليك ، واته: پشتم بهست بهخواو پاشان تو ، ئهگهرکهسهکه بیروباوهریشی پاک بیت ههندیک زانا دهلین نابیت ، چونکه توکل کردهوی دلّه و مروّف بهشی نییه له توکل .

حالهتی چوارهم // ئهگهرکهسیک بلنیت : توکلت علی الله وعليك ، واته : پشتم بهست به خوا و تو ، ئهگهر بیروباوهریشی پاک بیت زانایان دهلین شیرکی بچوکه .

حالهتی پینجهم // ئهگهرکهسیک بلنیت : توکلت عليك ، واته : پشتم بهست ، ئهگهر بیروباوهریشی پاک بیت دهلین شیرکی بچوکه .

حالهتی شهشههم // ئهگهربلنیت :تهنها پشتم بهتو بهست ، ههندیک دهلین ئهمهشیرکی بچوکه ئهگهر بیروباوهریشی پاک بیت ، وه ههندیکی تر دهلین نزیکه له شیرکی گهواره ، وه بی گومان حالهتیش ههیه شیرکی گهوارهیه ئهگهر نهفی توکل لهسهر خوا بکات .

حالهتی ههوتهم // ئهگهر بلنیت : توکلت عليك.و علی الله، واته:پشتم بهست به تو و خوا ، ئهمه شیرکه .

حالهتی ههشتههم // ئهگهر بلنیت : توکلت عليك ثم علی الله ، واته : پشتم بهست بهتو و پاشان خوا ئهمه شیرکه .

حالهتی نویهم // پشت بهستن بهخوا بی ئهوهی هوکار ئهمهیان نابیت بهلام شیرک نییه ، کهواته نابیت هوکار فهراموش بکریت و وه نابیت تهنها پشت به هوکاریش بهبهستیت .

ابن تیمییه رحمه‌تی خوی لئ بئیت ده‌فرمووئیت : ((پشت به‌ستن به خوا واجبه و یه‌کنیکه له گهوره‌ترین واجبه‌کان ، هه‌روه‌ک چۆن ئیخلاص بۆ خوا واجبه ، خوی گهوره‌فرمانی کردووه به پشت به‌ستن به خوا له چه‌ندین ئایهت ، وه‌فرمان کردن به‌پشت به‌ستن به خوا گهوره‌تره له فرمان کردن به‌دهست نوێژ و خوش‌وردن له له‌ش گرانی ، چونکه توکل بنچینه‌یه‌که له بنچینه‌کانی ئیمان ، چونکه خوی گهوره‌ده‌فرمووئیت :
 ((وعلى الله فتوكلوا إن كنتم مؤمنين)) (٢٣) المائدة

، واته : پشت به‌خوا به‌ستن ئه‌گه‌ر بروای راسته‌قینه‌تان به‌خوا هه‌یه .^١

جیاوازی نیوان التوکل والتواکل :

التوکل // پشت به‌ستن به‌خوا و له‌گه‌ل هۆکار گرتنه‌به‌ر و هۆکاری شه‌ری (ریگه‌پێدراو) .
 نمونه : هه‌ندیژ قوتابی کاتیک ده‌چین بۆ تاقیکردنه‌وه غه‌ش ده‌که‌ن ، وه‌دملین : ئه‌مه‌ش هۆکاره ، ئه‌م توکله توکلی تاوانه ، چونکه پشت به‌ستنی راست ده‌بێت هۆکاری شه‌ری بگرێته به‌ر .

التواکل // پشت گوێ خستنی هۆکاره ، هه‌ر که‌سێک هۆکار پشت گوێ بخات ئه‌وا طعنی له یه‌کتا‌په‌رستی داوه ، هه‌روه‌ها نقصه له عه‌قل .

پێغه‌مبه‌ر سه‌لامی خوی لئ بئیت هۆکاری پشت گوێ نه‌خستووه و بۆ سه‌فه‌ر خواردنی له‌گه‌ل خوی بردووه ، وه‌ کاتیک ده‌رچوو بۆ شه‌ری ئوحد دوو دیرعی له‌به‌رکرد ، وه‌ کاتێ کۆچی کرد که‌سێکی گرت بۆ ئه‌وه‌ی ریگای پێی نیشان بدات ، نه‌ی وت من کۆچ ده‌که‌م پشت به‌ خوا ده‌به‌ستم که‌س له‌گه‌ل خۆم نابهم بۆ ئه‌وه‌ی ریگام پێی نیشان بدات .

ده‌گێرنه‌وه خه‌لکی یه‌مه‌ن هه‌ندیکیان هاتن بۆحه‌ج بۆ خواردن " واته‌ خواردنیان له‌گه‌ل خویان نه‌هینا بوو " هینایان بۆ لای عومه‌ر ، په‌رسایان لئ کرد ، وتیان : ئیمه‌ توکلمان له‌سه‌رخوايه ، عومه‌ر گوئی : لستم المتوکلین ، بل أنتم المتواکلین .

صالح الفوزان خوا بیپاریزیت ده‌فرمووئیت : ((توکل نه‌وه‌یه :

(١) متمانه‌ت به‌خوا هه‌بێت که‌هه‌موو شتێک به‌دهست خودایه .

(٢) هۆکاریش بگرێته به‌ر .

له توکل نییه ئه‌گه‌ر هۆکار ته‌رک به‌که‌یت هه‌روه‌ک سوفیه‌کان و دملین ، به‌لکو ده‌بێت ئه‌م دووه‌ی تێدا بێت ، وه‌ داوای یارمه‌تیش له‌خوا بکات .^٢

^١ (مجموعه فتاوى ابن تیمییه ج ٧ لایه‌ ١٦)

^٢ (إعانة المستفيد)

γ

لئى بېت بھىعتى دا ھەندىك ھاۋەلان كە داۋا لە كەس نەكەن ، يەككىيان ئەگەر قامچى بەر بېۋايەۋە لەسەر پىشتى ئاژمەكەى بە كەسى نە دەگووت قامچىكەم پېيدەۋە ، چونكە دەيانەۋىست بىي نياز بە لە خەلك ، بەلام پىرسىار كىرن لە شتىك زانست بېت و كىشەت بۆ دروست بووبىت ئەمەيان لە ئەمە نىيە و واجبە پىرسى)^۱

صالح ال الشيخ خوا بېيارىزىت دەفەرموۋىت : ((" لا يسترقون " واتە داۋاى روقىيە لە كەس ناكەن ، چونكە ئەۋەى داۋاى روقىيە لە خەلك دەكات دلى بەدۋاى ئەو كەسە دەروات كە روقىيە دەكات ، ھەتا ئەمە لادەچىت لە پروۋى ھۆكارە كە دروستە ، ئەم نەفەى فەرموۋدە باسى كىردوۋە دەلىت : " لا يسترقون " چونكە خەلك زۆر دلىان پەيوەستە بە روقىيە زياتر لەۋەى كە دلىان پەيوەسە بە پىزىشكى و شتى تر ، عەرەب لە سەردەمى نەزانىن - كە ئەمە ھالى زۆر بەى خەلكە - پەيوەستن بە روقىيە ، دل پەيوەست دەبىت بە روقىيە و ئەو كەسەى روقىيە دەكات بۆى ، ئەمەش نەفى تەۋاى پىشت بەستن بەخوا دەكات " توكل " .

بەلام ئەۋەى ھاتوۋە لە ھەندى رىۋايەت : " الذين لا يرقون " واتە ئەۋانەى روقىيە ناكەن ئەم رىۋايەتە شازە ، چونكە ئەۋەى روقىيە دەكات چاكە كارە بۆ كەسانى تر ، ئەۋەى راست بېت ئەۋەى كە " الذين لا يسترقون ")^۲

^۱ (إعانة المستفيد

^۲ (التمهيد لاپەرە ۴۷